

Можайкіна О. С.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету*

Ліщук О. В.,

*старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету*

Коляда С. В.,

секретар судових засідань Печерського районного суду міста Києва

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ В ХОРВАТІЇ

LEGAL REGULATION OF MEDIATION IN CROATIA

У статті досліджується правове регулювання медіації в Республіці Хорватія. Проведено ретроспективний аналіз Закону про примирення, який не містив визначення дефініції «медіація». Велику увагу зосереджено на Законі про мирне вирішення спорів (2023 р.), в якому медіація визначена як один із способів вирішення спорів поряд із структурованими переговорами.

Прийняття зазначеного закону стало поштовхом до внесення змін до Закону про цивільний процес, який серед інших процесуальних аспектів врегульовує особливості примирення сторін спору в суді за допомогою медіації. Такі зміни у процесуальному законодавстві мають на меті зміцнити примирну процедуру як рівноправну модель вирішення спору таким чином, щоб судді мали можливість давати вказівки сторонам або заохочувати їх розпочати примирну процедуру в суді чи поза ним. Системний аналіз Закону про цивільний процес дає можливість зробити висновок про наявність елементів обов'язкової медіації, оскільки в окремих категоріях спорів суд направляє сторін на інформаційну зустріч з медіатором.

Крім законодавчих актів, в Хорватії практично одночасно із Законом про мирне вирішення спорів були прийняті Рішення Міністерства юстиції та адміністрації: про створення Центру мирного вирішення спорів, про затвердження Положення про реєстр медіаторів, а також затвердження Положення про установи медіації.

Центр мирного вирішення спорів є державною установою, який має на меті створити умови для мирного вирішення спорів, забезпечити збалансованість між мирним вирішенням спору та судовим розглядом. Проаналізовано Положення про реєстр медіаторів, в якому також визначено, що саме на Центр мирного вирішення спорів покладається обов'язок ведення реєстру медіаторів та в загальних рисах окреслено базу підготовки медіатора. Особливості базової та додаткової підготовки медіаторів (обсяг підготовки, програма, максимальна кількість учасників тощо) детально регламентовані у Положенні про установи медіації.

Ключові слова: *медіація, добровільність, інформаційна зустріч, підготовка медіатора.*

The article examines the legal regulation of mediation in the Republic of Croatia. A retrospective analysis of the Law on Conciliation was carried out, which did not contain the definition of "mediation". Much attention has been focused on the Amicable Dispute Resolution Act (2023), which defines mediation as one of the methods of dispute resolution alongside structured negotiations.

The adoption of the said law became the impetus for amendments to the Law on Civil Procedure, which, among other procedural aspects, regulates the specifics of the reconciliation of the parties to the dispute in court with the help of mediation. Such changes in procedural law are intended to strengthen the conciliation procedure as an equal model of dispute resolution in such a way that judges have the opportunity to give instructions to the parties or encourage them to start a conciliation procedure in or out of court. A systematic analysis of the Law on Civil Procedure makes it possible to conclude that there are elements of mandatory mediation, since in certain categories of disputes the court directs the parties to an informational meeting with a mediator.

In addition to legislative acts, the Decisions of the Ministry of Justice and Administration were adopted in Croatia almost simultaneously with the Law on Peaceful Resolution of Disputes: on the establishment of the Center for Peaceful Resolution of Disputes, on the approval of the Regulation on the Register of Mediators, as well as the approval of the Regulation on Mediation Institutions.

The Center for Peaceful Dispute Resolution is a state institution that aims to create conditions for the peaceful resolution of disputes, to ensure a balance between peaceful dispute resolution and court proceedings. The Regulation on the register of mediators was analyzed, in which it was also determined that the Center for Peaceful Resolution of Disputes is entrusted with the duty of maintaining the register of mediators, and the basic training of a mediator was outlined in general terms. Features of the basic and additional training of mediators (extent of training, program, maximum number of participants, etc.) are regulated in detail in the Regulations on Mediations Institutions.

Key words: *mediation, voluntariness, informational meeting, training of a mediator.*

Медіація як один із найефективніших способів мирного врегулювання конфліктів (спорів) досить стрімко розвивається в Україні. І про це свідчить не лише прийняття відповідного закону, а й зацікавленість, яка виявлялася ще за довго до його прийняття. Особи, які мали намір займатися медіацією як професійною діяльністю, проходили навчання в різних медіаційних школах закордоном, а також у вітчизняних установах. За тривалий час в Україні склалася певна практика застосування медіації в різних конфліктах (спорах). Однак, ефективність розвитку і формування медіації є можливим й за умови вивчення зарубіжного досвіду її правового регулювання.

23 червня 2022 року Україна набула офіційного статусу кандидата на вступ до Європейського союзу. Відтак, в першу чергу, на шляху до ЄС корисним буде корисним ознайомлення з правовим регулюванням медіації в Хорватії, яка є державою-членом зазначеного об'єднання.

Проблемам правового регулювання медіації, а також окремим аспектам правового статусу медіатора, його професійній підготовці, принципам медіації тощо у вітчизняному науковому просторі приділялося багато уваги такими вченими: Н.Бондаренко-Зелінською, Р.Гаврилук, Н.Крестовською, Н.Мазаракі, Л.Романадзе, Т.Цувіною та іншими. В той же час, поза увагою вітчизняних вчених залишається аналіз досвіду правового регулювання медіації в Республіці Хорватія.

Медіація як правовий інститут було запроваджено в правовій системі Хорватії Законом про примирення від 2003 року. Основою для його запровадження став Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру від 2002 року разом із рекомендаціями Ради Європи щодо медіації в цивільних і комерційних спорах. Крім того, в 2002 році Європейською комісією була розроблена так звана Зелена книга з питань аль-

тернативного вирішення спорів у цивільному і комерційному праві, що стимулювало використання АВС при вирішенні правових конфліктів у всіх країнах Європи [1, с. 163]. Оскільки ЮНСІТРАЛ є організацією, яка гармонізує законодавство на міжнародному рівні, це додало певного ентузіазму органам державної влади щодо того, аби розробити та прийняти власні нормативно-правові акти, які мають на меті розвантаження судової системи.

В першій редакції Закону про примирення використовувалася дефініція «примирення», під якою розумілася будь-яка процедура, під час якої сторони намагаються вирішити спір шляхом угоди за допомогою одного або кількох мирових посередників, які допомагають сторонам досягти врегулювання, без повноважень нав'язувати їм обов'язкове рішення.

Нові зміни відбулися після прийняття Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах. Держави-члени мали зобов'язання гармонізувати своє законодавство з новою директивою. Відтак Уряд Республіки Хорватія за пропозицією Міністерства юстиції прийняв і ухвалив Стратегічне дослідження системи примирення, а зміст Закону про примирення від 2011 р. узгоджено з Директивою 2008/52.

Варто зауважити, що 29.06.2023 р. в Хорватії було прийнято новий Закон про мирне вирішення спорів (далі – Закон), метою якого є створення умов для дружнього врегулювання спорів, уникнення непотрібного порушення судового провадження та забезпечення співвідношення між мирним вирішенням спорів та судовим розглядом.

Зазначений Закон до мирного вирішення спорів відносить медіацію та структуровані процедури. Медіація визначена як будь-яка процедура, незалежно від того, чи здійснюється вона в суді, установі медіації чи поза ними, під час якої сторони намагаються вирішити

спір шляхом угоди за допомогою одного або декількох медіаторів, які допомагають сторонам досягти врегулювання, без повноважень нав'язувати їм обов'язкове рішення [2].

З прийняттям Закону постала необхідність внесення змін до Закону про цивільний процес, які врегульовують особливості примирення сторін спору в суді. Такі зміни мають на меті зміцнити примирну процедуру як рівноправну модель вирішення спору таким чином, щоб судді мали можливість давати вказівки сторонам або заохочувати їх розпочати примирну процедуру в суді чи поза ним, деталізовано порядок розгляду та юридичну силу мирової угоди, укладеної за результатами примирної процедури, з одночасним застосуванням положень Закону про мирне вирішення спорів. Сторони спору можуть продовжувати, за власним вибором, брати участь у медіації в суді першої інстанції, в суді другої інстанції або поза судом у центрах медіації, оскільки суд може направити сторони на мирне вирішення спору на всіх стадіях процесу. Із запровадженням такої можливості попередня добровільна модель мирного вирішення спорів трансформується в обов'язкову, а саме в частині участі сторін спору в першій зустрічі із медіатором.

В контексті окресленого вище варто наголосити, що добровільність є однією з ключових ознак медіації. При цьому принцип добровільності може мати процедурний та змістовний характер. Процедурна добровільність стосується того, що учасники медіації за власним бажанням, без примусу погоджуються та беруть участь у медіації. Змістовна добровільність стосується тих питань, тем, проблем, які сторони медіації погоджуються обговорювати під час зустрічей [3, с. 79].

Закон про цивільний процес (ст. 186 d) визначає, що суд, враховуючи всі обставини, зокрема інтереси сторін і третіх осіб, пов'язаних із сторонами, а також тривалість їх взаємовідносин і знайомства між собою, в судовому засіданні чи поза ним ухвалою може доручити сторонам взяти участь в інформаційній зустрічі з медіації протягом 15 днів або ініціювати медіацію [4]. Таким чином можна висновувати, що суд має право зобов'язати сторін спору взяти участь саме в інформаційній зустрічі.

Разом з тим, аналіз Закону про мирне вирішення спорів та Закону про цивільний процес Хорватії не містить інформації про інформаційну зустріч з медіатором: її зміст, форму проведення тощо. Зауважимо, що в Законі України «Про медіацію» також відсутня інформація про так звану «інформаційну зустріч». Натомість в оновленому Державному стандарті соціальної послуги медіації, який було затверджено Міністерством соціальної політики України від 03.06.2024 р. міститься визначення інформаційно-оціночної зустрічі з медіатором, під якою розуміється зустріч медіатора із кожною стороною наявного або ймовірного спору, що проводиться з дотриманням принципів медіації під час підготовки до медіації для інформування сторони наявного або ймовірного спору про процедуру медіації, оцінювання спору на медіабельність, прийняття рішення щодо проведення медіації, отримання поінформованої згоди сторін на участь у медіації, формування переліку тем, що розглядатимуться під час медіації [5]. Таким чином можна висновувати, що така зустріч має вагомe значення і має на меті формування у сторін чіткого розуміння структурованості, правил та принципів медіації, які дадуть можливість усвідомити і прийняти виважене рішення щодо участі або відмови від участі в медіації.

Цікавим є підхід заохочення сторін спору – юридичних осіб брати участь у медіації. Так, якщо обидві сторони є акціонерними товариствами або юридичними особами, мажоритарним власником яких є Республіка Хорватія або орган місцевого та регіонального самоврядування, суд, отримавши відповідь на позов, дає вказівку сторонам розпочати примирну процедуру, протягом восьми днів. Щоб підкреслити важливість і серйозність звернення до початку примирної процедури, законодавець у Законі про цивільний процес встановив відповідальність для сторони спору, яка отримала доручення розпочати примирну процедуру і не прибула на засідання з метою примирення, що полягає у позбавленні права вимагати компенсації.

Безумовно, такий підхід має переваги, оскільки дає можливість сторонам спору ознайомитися з процесом примирення та його перевагами, а також можливостями примирення у конкретному спорі. Проте повною мірою

вплинути на дії сторін, тобто на їхню справжню волю щодо мирного вирішення спору, неможливо, навіть запровадивши таку модель примирення. Можна припустити, що можуть бути випадки, коли сторона та/або сторони спору будуть лише формально присутніми на зустрічі, щоб уникнути відповідальності та не маючи при цьому реального наміру вирішити спір. Варто звернути увагу на те, що добровільність в медіації може бути зовнішньою та внутрішньою. Зовнішня добровільність виявляється у тому, що сторона конфлікту добровільно погодилася взяти участь у медіації, однак у неї відсутнє внутрішнє бажання вирішити конфлікт. У той же час внутрішня добровільність передбачає, що сторони конфлікту не лише погодилися на участь у медіації, а й дійсно бажають вирішити проблемну ситуацію [6, с. 56].

Закон також визначає інститути мирного вирішення спорів, до яких відносить Центр мирного вирішення спорів, установи посередництва та медіаторів.

Коротко охарактеризуємо правовий статус та функції Центру мирного вирішення спорів. Так, Закон та Рішення Міністерства юстиції та адміністрації від 24.07.2023 р., яким було створено державну установу – Центр мирного вирішення спорів визначають, що його метою є створення умов для мирного вирішення спорів, уникнення непотрібного порушення судових процесів та забезпечення збалансованості між мирним вирішенням спору та судовим розглядом. Для досягнення зазначеної мети Центр виконує такі функції: заохочує розвиток культури мирного вирішення спорів та використання процедур, які регламентовані Законом; надає та відкликає погодження установам на медіацію; надає погодження на освітні програми для окремих видів мирного вирішення спорів; проводить самостійно або у співпраці з установами медіації професійне навчання та підвищення кваліфікації медіаторів; приймає рішення про реєстрацію та виключення медіаторів з Реєстру медіаторів; веде Реєстр медіаторів та Реєстр установ медіації та видає довідки із зазначених реєстрів; забезпечує ефективну співпрацю органів юстиції з установами медіації; бере участь у розподілі справ між установами медіації; призначає за погодженням сторін спору медіатора (медіаторів), які проведуть

інформаційну зустріч з медіації та медіацію; проводить інформаційну зустріч з медіації та медіацію у випадках, коли установа медіації не може провести такі зустрічі в розумні строки та з найменшими витратами; видає довідку про спробу медіації; систематично збирає дані про процедури мирного вирішення спорів; оприлюднює інформацію про мирне вирішення спорів, медіаторів та інституції медіації, а також допомагає сторонам у виборі відповідного способу вирішення спору.

Після прийняття зазначеного Рішення Міністерство юстиції та адміністрації Хорватії 30.08.2023 р. затвердило Положення про реєстр медіаторів, в якому серед інших питань визначено, що саме на Центр мирного вирішення спорів покладається обов'язок ведення реєстру медіаторів [7]. Зауважимо, що, на відміну від України, питання підготовки медіаторів врегульовано саме у зазначеному Положенні. У ст. 5 Положення визначено, що до Реєстру медіаторів може бути внесена особа, якій уповноважена установа з медіації видала сертифікат про проходження базової підготовки медіатора. Сертифікат підтверджує, що особа пройшла базову підготовку медіатора тривалістю не менше 40 годин та склала іспит.

Крім того, Міністерство юстиції та адміністрації Хорватії 30.08.2023 р. затвердило Положення про установи медіації, яке визначає умови надання погодження установам медіації на проведення навчання медіаторів та тренерів, а також проведення медіації; порядок проведення базової та додаткової підготовки, ведення обліку учасників, які проходять підготовку медіаторів та тренерів; зміст та спосіб подання установами медіації до Центру мирного вирішення спорів інформації про процедури мирного вирішення спорів, їх тривалість та результат, а також зміст, спосіб ведення та форму реєстру установ медіації та порядок реєстрації в Реєстрі установ медіації [8].

Примітним є те, що в зазначеному нормативно-правовому акті деталізується питання підготовки медіатора. Зокрема у Положенні про установи медіації визначено, що базова підготовка медіаторів має проводитися у групі, кількісний склад якої не перебільшує 24 особи. Для певного уніфікованого підходу щодо підготовки медіаторів різними установами визна-

чено програму, яка складається з теоретичної та практичної частин.

Теоретична частина передбачає здобуття майбутніми медіаторами знань щодо: поняття, принципів, мети та стилів медіації; правового регулювання медіації в Хорватії та ЄС; хорватської системи та структури медіації (позасудової та судової медіації); теорії конфлікту; ролі медіаторів; психологічних, філософських та етичних аспектів медіації; етапів, методів та прийомів медіації. Практична частина підготовки медіаторів включає в себе проведення рольових ігор та моделювання медіації з метою формування таких навичок: активне слухання; володіння інструментами запитань; перефразування; виявлення нейтральності; підтримання балансу сил/влади.

Окреслимо також питання додаткової підготовки медіаторів. Відповідно до норм Положення про установи медіації додаткова підготовка так само як і базова має проводитися у групі, кількісний склад якої не перебільшує 24 особи. В той же час, звертаємо увагу, що додаткову підготовку проходять медіатори, які вже зареєстровані у Реєстрі медіаторів. Обсяг додаткової підготовки становить не менше 20 годин і включає теоретичну та практичну частини.

Теоретична частина додаткової підготовки передбачає отримання знань щодо проведення медіації двома і більше медіаторами (ко-медіація), багатосторонньої медіації (три або більше сторін конфлікту/спору), медіації у міжгрупових конфліктах. Практична частина додаткової підготовки медіаторів включає в себе формування вмінь і навичок тих знань, які отримані під час вивчення теоретичної частини.

Аналіз усіх нормативно-правових актів Хорватії, які регулюють питання медіації, дає підстави висновувати не лише про їх різноманітність, а й про певну заплутаність. Вважаємо, що окремі питання (наприклад, вимоги до медіатора, включаючи й базову та додаткову підготовку) могли бути окреслені в одному документі.

Нагадаємо, що вітчизняне законодавство встановило у Законі України «Про медіацію» більш високі вимоги до підготовки медіатора, а саме: базова підготовка передбачає обсяг не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання [9]. В той же час, вітчизняне законодавство не визначає

як обов'язкову умову складення іспиту. Закон України «Про медіацію» також не висуває вимог щодо віку особи, яка може бути медіатором. Відтак, можна припустити, що медіатором в Україні може бути навіть особа, яка не має повної цивільної дієздатності, тобто не досягла 18-річного віку [10, с. 33]. В той же час вітчизняне законодавство (ст. 10 Закону України «Про медіацію») визначає, що підготовка медіаторів, крім базової, може включати спеціалізовану підготовку відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами освітньої діяльності [9]. Але, на відміну від хорватського законодавства вітчизняне, визначаючи спеціалізовану підготовку медіаторів, передбачає отримання знань, вмінь та навичок проведення медіації у різних сферах: комерційній, сімейній, трудовій, інтелектуальної власності тощо. І як видно із аналізованої статті, суб'єкти освітньої діяльності самостійно визначають зміст програми підготовки майбутніх медіаторів.

Не можна оминати увагою й питання документування медіації в законодавстві Хорватії. Закон відносить до основних документів медіаційну угоду, договір про медіацію (ст. 13) та мирову угоду, укладену в ході медіації (ст. 20). В той же час, ні Закон, ні інші нормативно-правові акти не визначають обов'язкові умови зазначених договорів/угод. Натомість українське законодавство, крім визначення договорів/угод в медіації більш чітко регламентує їх зміст та форми укладення [11, с. 422].

Викладене вище дає підстави висновувати, що в Хорватії велика увага приділяється розвитку медіації, як одного з найефективніших способів врегулювання конфліктів (спорів), на що вказує досить розгалужене нормативно-правове регулювання. Вважаємо корисним для вітчизняного регулювання аналіз норм, які досить чітко визначають особливості підготовки медіаторів, в тому числі й визначення на централізованому рівні змісту програм. Крім того, привертає увагу ведення єдиного реєстру медіаторів та установ медіації, який може бути уведений в нашій державі. Аналіз нормативно-правових актів Хорватії дає можливість зробити висновок й про інші не менш важливі та корисні моменти правового регулювання медіації, яким варто присвятити окремі науково-практичні дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: Європейський досвід для України. *Приватне право і підприємництво*. 2009. №8. С.162-165.
2. Zakon o mirnom rješavanju sporova (Narodne novine, broj 67/23). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_67_1099.html.
3. Можайкіна О.С. Сутність принципу добровільності в медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип.61. Т.1. С.77-79.
4. Zakon o parničnom postupku (Narodne novine, broj 148/2011, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_148_2993.html.
5. Державний стандарт: Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 р. №269-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1160-24#Text>.
6. Можайкіна О.С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С.55-58.
7. Pravilnik o registru medijatora (Narodne novine, broj 100/23). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_08_100_1462.html.
8. Pravilnik o institucijama za medijaciju (Narodne novine, broj 67/23). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_08_100_1463.html.
9. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. №1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
10. Можайкіна О.С. Правове регулювання професійної підготовки медіаторів в Україні та Словаччині. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. №5. С.30-39.
11. Gurzhii A., Lishchuk O., Mozhaikina O. Documenting the mediation: legal analysis of domestic and foreign experience. *Journal of law and political sciences*. 2024. №1. Vol.40. P.411-427.